

SERMONES SCRIPTI On 18th November 2014, after almost 70 years, the National Library in Warsaw recovered a 212-page manuscript lost during World War Two. The historic object was brought from Dresden by Prof. Dr Thomas Bürger, Director of Sächsische Landes- und Universitätsbibliothek, only a few hours before the ceremony of handing it over, which took place in the Palace of the Republic in Krasińskich Square in Warsaw. The *Sermones scripti* manuscript dates back to the first half of the 15th century, has 212 pages and comprises various theological texts in Latin.

ELŻBIETA ROGOWSKA

SERMONES SCRIPTI

Liczący 212 stron średniowieczny rękopis utracony w czasie II wojny światowej powrócił 18 listopada 2014 r. po 70 latach do Biblioteki Narodowej w Warszawie. Zaledwie kilka godzin przed uroczystością, która odbyła się w Pałacu Rzeczypospolitej przy pl. Krasińskich w Warszawie, przywiózł go z Drezna prof. dr Thomas Bürger, dyrektor Sächsische Landes- und Universitätsbibliothek, wieńcząc w ten sposób kilkumiesięczne starania podejmowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Sermones scripti, zawierający różnorodne pisma teologiczne w języku łacińskim, powstał w pierwszej połowie XV w. Jeszcze w tym samym stuleciu wszedł do zbioru biblioteki wikariuszy przy kolegiacie w Wiślicy, wówczas ważnym ośrodku życia kulturalnego i naukowego. O jego obecności w tych zbiorach świadczą wpisy na 211 karcie manuskryptu (verso): *Iste Uber est legatus pro ecclesia Wislicis per dominum Marbum(!) Vicarium ppe memorie* (z XV w.) oraz późniejszy, na karcie 2 (recto): *Ex Bibliotheca RR. Vicario[rum] Wislicie[nsium] registratus d. 3. Augusti 1678*. Przez blisko cztery stulecia zabytek przechowywany był w bibliotece kolegiackiej. Na początku XIX w., po kasacie kolegiaty wiślickiej, biblioteka została rozproszona, a część rękopisów, w tym *Sermones scripti*, trafiła do Biblioteki Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Po upadku powstania listopadowego zbiory Biblioteki WTPN, wraz z innymi kolekcjami bibliotecznymi zagrabionymi wówczas przez władze carskie, zostały przewiezione do Sankt Petersburga, gdzie włączono je do Carskiej Biblioteki Publicznej. W latach 40. XIX w., w trakcie reorganizacji rękopiśmiennych zbiorów petersburskich, kodeks otrzymał sygnaturę Lat.F.I.482. Sygnatura ta, podobnie jak pieczęć CBP, widnieje na karcie 212 (verso) rękopisu. Obok pieczęci CBP znajdują się litery „ИВ” w wieńcu, zwieńczone carską koroną. Na mocy Traktatu Ryskiego, podpisanego w 1921 r. po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej (l. 1919–1920), niemal wszystkie wywiezione do Petersburga rękopisy zostały zwrócone Polsce, w tym rękopis Lat.F.I.482. Wskutekniszczeń wojennych nie zachowały się szczegółowe protokoły przekazania zbiorów, ale o tym, iż rękopis ten z pewnością został przekazany do Biblioteki Narodowej, świadczy pieczęć „Возвращено Польской Республике...” (*Zwrócono Rzeczypospolitej Polskiej...*) przy sygnaturze w inwentarzu CBP, z datą 20-VI-1923, a także wzmianka sygnatury Lat.F.I.482 w wykazie rewindykowanych rękopisów z 1928 r.

Obecność rękopisu w Bibliotece Narodowej do końca lat 30. XX w. odnotowano podczas przeglądu średniowiecznych rękopisów sporządzonego 17 sierpnia 1939 r. przez Marię Hornowską. W zbiorach biblioteki pozostał do listopada 1944 r. Przez wiele dziesięcioleci uważano, że podzielił los 50 tys. zabytków rękopiśmiennych, które spłonęły po powstaniu warszawskim. Szczęśliwie stało

Fot. Danuta Matloch

się inaczej. *Sermones scripti* został najprawdopodobniej wywieziony wraz z innymi zbiorami Biblioteki Narodowej i Biblioteki Ordynacji Zamoyskiej do Grabcza (Görbitsch), a następnie w 1945 r. trafił do Moskwy, zasilaając zbiory ówczesnej Biblioteki im. Lenina (obecnie Rosyjska Biblioteka Państwowa). W 1958 r. rękopis został omyłkowo rewindykowany z Moskwy do Sächsische Landes- und Universitätsbibliothek w Dreźnie (SLUB). Trafił tam wraz z grupą zbiorów drezdeńskich zarekwirowanych w 1946 r. przez władze radzieckie.

Pierwsza powojenna informacja o rękopisie, jeszcze bez podania jakiegokolwiek sygnatury, pojawiła się w 2000 r. w publikacji Renate Schipke i Kurta Heydecka. Bardziej szczegółowy opis został niedawno umieszczony w katalogu elektronicznym rękopisów SLUB. W materiale tym została podana stara sygnatura Lat.F.1.482, opisano także pieczęć CBP, jednak nie podano pochodzenia obiektu. Jego prawdziwą proveniencję odkrył dr Jerzy Kaliszuk, pracownik naukowy Uniwersytetu Warszawskiego, który o swoich ustaleniach niezwłocznie poinformował Wydział Strat Wojennych działający w ramach Departamentu Dziedzictwa Kulturowego MKiDN. Ekspert z Biblioteki Narodowej dokonujący oględzin zabytku w Dreźnie tylko potwierdził te przypuszczenia. Wniosek restytucyjny przygotowany przez ministerstwo został pozytywnie rozpatrzony, dzięki czemu *Sermones scripti* dołączy do zaledwie kilku zachowanych rękopisów pochodzących z biblioteki kolegiackiej w Wiślicy. Zgodnie z deklaracją dyrekcji Biblioteki Narodowej, w ciągu najbliższych tygodni manuskrypt zostanie zeskanowany i udostępniony w bibliotece internetowej Polona.

Uroczystość zwrotu manuskryptu, która odbyła się 18 listopada 2014 r. Od lewej stoją: Rolf Nickel, ambasador Republiki Federalnej Niemiec w Polsce; prof. dr Thomas Bürger, dyrektor Sächsische Landes- und Universitätsbibliothek w Dreźnie; prof. Małgorzata Omilanowska, minister kultury i dziedzictwa narodowego; dr Tomasz Makowski, dyrektor Biblioteki Narodowej w Warszawie; prof. Artur Nowak-Far, podsekretarz stanu ds. prawnych, traktatowych i konsularnych w Ministerstwie Spraw Zagranicznych RP. Fot. Danuta Matloch